

postavil pred aurignacien, kar pa je H. Breuil v prvih letih tega stoletja ovrgel in je zamenjava obeh kultur obveljala za več kot petdeset let. Njegov dokaz je bil in je veljaven seveda za Francijo oziroma za Zahodno Evropo, medtem ko so imele druge dežele zmerom težave zaradi tradicionalne navezanosti na francosko shemo. Na prvi pogled se morda zdi, da gre tu le za sicer važno, toda samo principialno zadevo. Toda na češko-moravsko-madžarskem prostoru se »solutréenske« kulture prepletajo z olševienom, to je s področjem, ki tudi nas močno zanima. Ni izključeno, da bodo novi nazori, ki jih danes sicer še ne moremo imeti za splošno priznane, ki pa slej ali prej najbrž bodo, zajeli tudi interpretacijo naših postaj. Pri tem se nadalje še vprašamo, ali niso tudi druge kulture francoske sheme samo stranske, toda bogato razvite veje doslej nepoznanega debela? Saj je Zahodna Evropa tako majhna v primeri z drugimi področji.

Zanimiv je dalje članek H. Lindnerja »Hohlmeisselgeräte«. To je naziv za orodje, ki ga ne moremo prevesti in nas opozarja, da bo treba problem naše paleolitske nomenklature čim prej rešiti. Avtor obravnava razširjenost teh orodij in ugotavlja, da so v Vzhodni Evropi in predvsem v Ukrajini zelo pogosta, medtem ko se na zahodu pojavljajo le sporadično. V razpravi zavrača razlago z migracijo ljudstev, ki so ta orodja rabila, in izraža mnenje, da nastajajo enaki tipi zaradi enakih potreb in življenjskih pogojev kot konvergenčni pojavi. Ponavljja se torej ista ideja kakor glede solutréena, čeprav oba članka nista seveda v nobeni zvezi. V primeru solutréena jo brez posebnih pomislekov lahko sprejmemo, ker je dobro utemeljena in vsaj v sedanjem stanju najbolje zadovoljuje dejstva. Posploševanje, kadar se pokažejo težave, pa seveda ni dopustno. Vse preveč često se te rešujejo z migracijami. Toda pojem migracije bo najbrž treba deliti: eno je migracija ljudstva in drugo je migracija kulture. Ta je lahko zelo počasna in se lahko poslužuje raznih plemen in družin v mnogih generacijah.

Tayacien je še vedno neka skrivnostna kultura, ki še ni dovolj opisana, da bi bila nedvoumna. S tem se ukvarja A. Tode, ko vprašuje »Kaj je tayacien«. Vprašanje smo že večkrat slišali, rezultat, ki ga prinaša Tode, je vsekakor ohrabrujoč. Tayacien je mogoče opredeliti kot originalno kulturo, čeprav je za sedaj jasen le v najdišču Fontéchevade ter le v manjši meri še ponekod drugod.

Presenetljive misli je razvil W. Wundt v članku »O absolutni kronologiji zemeljske zgodovine in prazgodovine«. Po Penku in tudi po Milankovičevih računih naj bi trajala ledena doba okoli 600.000 let. V tem merilu bi odpadlo na zadnji würmsko poledenitev okoli 120.000 let. V zadnjem času pa so z metodo C¹⁴ ugotavljali mnogo manjše številke, ki sicer leto za letom verjetno zaradi izpopolnjevanja metode naraščajo. Vendar utegnejo biti Milankovičeve starosti res nekaj previsoke, Brouwer van Woerkom je z nekaterimi dopolnitvami izračunal novo krivuljo, ki jo sedaj Wundt uporabi za novo razlago. Würmu prisodi le zadnja dva ledena sunka, medtem ko ima še prejšnjega za riškega. V tem primeru se začne würm pred dobrimi 70.000 leti, kar se že kar sklada z zadnjimi rezultati C¹⁴. Vsekakor zanimiv poskus, ki je vreden temeljitega premisleka.

Končno je omeniti še dva prispevka s tematiko iz naših najdišč. M. Brodar je priobčil članek o visokoalpski aurignaški postaji v Mokriški jami, S. Brodar pa o enormnih količinah vodnega peska v kulturnih plasteh Potočke zijalke.

M. Brodar

Raffaello Battaglia: *Preistoria del Veneto e della Venezia Giulia*. *Bullettino di paleontologia Italiana*, 67—68 (1958—59). Roma 1960. Strani 450, slik 152, s karto najdišč in indeksom krajevnih imen.

Pred nekaj leti preminuli R. Battaglia je v prvi vrsti kot arheolog pa tudi kot antropolog, etnolog in speleolog posvetil vse svoje izredne sposobnosti raziskovanju vseh treh Benečij. Izsledke je priobčeval v najrazličnejših, nam v mnogih primerih težko dostopnih revijah, ni mu pa uspelo, da bi jih združil v obsežnejšem zaključnem delu. Šele po njegovi smrti je M. Ornella Acanfora zbrala in uredila vse članke, ki obravnavajo paleolitik in ves čas do vključno bronaste dobe. Po enotni znanstveni zamisli jih je spretno povezala in vključila tudi še nekatere neobjavljene spise, slike in risbe. V tej obliki smo dobili neke

vrste učbenik in priročnik, ki nas v kronološkem redu seznanja z vsemi prehistoričnimi najdbami na ozemlju sosednje severovzhodne Italije, severno od reke Pada tja do Gardskega jezera na zahodu. Pod pojmom Julijske Benečije zajema, kar še posebno poudarjamo, tudi še naše Primorje in Istro, kjer je R. Battaglia za časa okupacije v polni meri arheološko deloval. Ker so bila posamezna poglavja pisana v različnih časih, kakor je pač prišlo do novih odkritij, je razumljivo, da nekatere interpretacije ustrezajo še tedanjemu stanju znanosti in se zmerom ne skladajo z današnjimi nazori. Vendar prihajajo do izraza v člankih iz polpreteklega časa že vsi zadnji dosežki, saj uporablja že radiokarbonsko metodo za določitev starosti. V celoti avtor ne rešuje do potankosti zgolj tipološko arheoloških vprašanj, temveč jih z dobrim znanjem ozko veže s problematiko naravnega okolja. Njegove kronološke datacije so zlasti za starejša obdobja utemeljene s podrobno obravnavo stratigrafije najdišč, njihove favne in flore.

V prvi polovici knjige obravnava avtor beneški paleolitik in mezolitik. Uvodni članek o geoloških in favnističnih spremembah v Julijski Benečiji za časa pleistocena je dober kažipot za razumevanje najstarejših naselitev. Sledi razprava o redkih sledovih abbevilliena in clactoniena zahodno od Piave. Tipičen pestnjak je znan le iz najglobljih plasti najdišča Quinzano pri Veroni, na vznožju Lessinskih Alp. Artefakte, ki izpričujejo clactonsko tehniko, pa so ugotovili v površinskih najdiščih na območju Evganejskih gričev in na visoki planoti Asiaga. Vendar clactonske tehnike ne smemo istovetiti s clactonsko kulturo, saj nastopa tudi še kasneje prav do eneolitika. Primitivna kultura Evganejskih gričev utegne biti starejša od moustériena, vsekakor pa se clactonski elementi spodnjih interglacialnih plasti Quinzana družijo z moustérienom arhaičnega tipa. Nasprotno pa je prisoditi clactonske artefakte iz okolice Asiaga že würmski poledenitvi in gre tu le za zapoznelo tehniko.

Antropološka je v naslednjem poglavju obdelava okcipitalnega dela človeške lobanje iz Quinzana. Čeprav je bila odkrita v mlajšepaleolitski plasti, gre po sodbi avtorja za močno fosilen fragment izredne debeline, katerega prvotno ležišče v spodnjih interglacialnih plasteh, vsebujočih arhaični moustérien in clactonske elemente, nakazuje sprijeta ilovnata prevleka na kosti. Vendar po morfoloških znakih neandertalski paleantrop ne prihaja v poštev, pač pa fosilni človek, kakor n. pr. v najdiščih Swanscombe in Fontéchevade.

O moustérienskih industrijah Benečije meni avtor, da nimajo enotnega aspekta. Poleg interglacialnega arhaičnega moustériena v Quinzanu, vsebujočega clactonske in levalloiske elemente, razlikuje dve skupini. Alpskemu moustérienu pripadajo industrije iz jame Pod Kalom pri Nabrežini in iz najdišč na visoki planoti Asiaga. Značilni so grobo obdelani majhni nepravilni odbitki, obrobno le delno retuširani in včasih odbiti od prodnikov. Vmes so clactonski odbitki, ki so v nekaterih najdiščih morda že v drugotni legi. Kameni inventar spremlja tako imenovana protolitska kostna industrija. Jamski medved in alpski svizec spadata med tipične živalske vrste alpskega moustériena, ki ga je prisoditi prvim fazam würmske poledenitve in ponekod morda tudi interstadialu I/II. Popolnoma drugačen je moustérien tipa La Quina v Lessinskih Alpah. Tehnika ročnih konic in strgal je dosegla že visoko stopnjo. Pomembno je najdišče na 1000 m visoki planoti M. Loffa, kjer leže artefakti v rdeči ilovici. Isti tip moustériena so ugotovili tudi v Quinzanu pri Veroni nad plastmi z arhaičnim moustérienom. Že dolgo so znane najdbe iz okolice Asola, na desnem bregu Piave. Vsa najdišča pripadajo z veliko verjetnostjo würmski poledenitvi.

V nadaljnji razpravi je govor o razmeroma redkih najdiščih mlajšega paleolitika. Le mimogrede je omenjeno, da so za lovci alpskega moustériena živeli v jami Pod Kalom tudi mlajšepaleolitski naseljenci, kar naj bi bilo podprto tudi z odkritji v Betalovem spodmolu pri Postojni. V Lessinskih Alpah je zanesljivo ugotovljenih nekaj jamskih najdišč pri Ponte di Veja. Industriojo sestavlja večinoma majhna, le malo retuširana ozka rezila (vmes lepa gravetna konica), mikroliti in koščeni gladilci, ki so pa različni od podobnih artefaktov v istočasnih francoskih kulturah. Spremlja jo alpska favna (alpski svizec, kozorog). Na prostem je znan manj značilen mlajši paleolitik iz 3. plasti Quinzana pri Veroni. Drugo središče so jame v območju Bericijskih gričev. Preluknjano koščeno iglo iz neke jame pri Lumignanu je že Mochi prisodil magdalénieniu.

V jami Broion pri San Cassianu je Leonardi izkopal obredno pokopan skelet z ovratnico iz jelenovih zob in s sileksi »gravetnega« tipa. Industrija nastopa tu v družbi z jamskim medvedom in alpskim svizcem. V neki drugi jami (»Covolo fortificato« di Trene) se druži analogna industrija z značilnimi gravetnimi mikroliti in s prvič v Italiji ugotovljeno solutrénsko listno konico, kar bi morda kazalo na odnose z vzhodnoevropskim mlajšim paleolitikom (Kostienki I). Gravetno konico poznamo poleg drugih tudi iz jame Covolo di Paina. Vse te navedbe nas močno spominjajo na podobno mlajšepaleolitsko kameno industrijo naših kraških postaj (Betulov spodmol, Parska golobina, Jama v Lozi, Zupanov spodmol, Ovčja jama, Roška špilja).

Mezolitiku je prisodil Zorzi površinske najdbe v bližini neke jame pri Monte di Malo v okolici Vicenze, vendar meni avtor, da gre le za star neolitik z epipaleolitsko-mezolitsko tradicijo. Potemtakem je tipičen mezolitik na ozemlju Benečije doslej še neznan.

Za nas posebno zanimivo je obsežno poglavje o našem Krasu v pleistocenu, o sedimentih na planem in v jamah ter o njihovi paleontološki vsebini. Zlasti pa še razpravljanje o fitoklimatskih pogojih na kraških visokih planotah za časa zadnjega glaciala in korelaciji s favnističnimi združbami. Avtor zaključuje, da so na Krasu tedaj obstajali tako gozdovi kakor tudi tundre in kraške stepe, ne upošteva pa pri tem podrobnejše razčlenitve würma.

Strogo paleontološka je razprava o jamski hijeni iz Postojnske jame, ki je živel na Krasu, prav tako kakor jamski medved, do konca würmske poledenitve. Tu najdemo tudi nekaj stratigrafskih podatkov za Otoško jamo.

Med najpomembnejša avtorjeva raziskovanja sodi njegovo izkopavanje v jami Pod Kalom pri Nabrežini. Zlasti dragocen je podroben stratigrafski opis jamskih sedimentov, nič manj podatki o bogati in raznovrstni favni ter o litični kulturni vsebini, ki jo spremlja tako imenovana protolitska kostna industrija. Predvsem zaradi slednje je avtor za kulturo postavil novo označbo alpski moustérien, ki kronološko ne pripada samo riško-würmskemu interglacialu, temveč tudi würmu. Visokoalpski lovci jamskih medvedov naj bi se bili preselili z napredujočo würmsko poledenitvijo v nižje predalpske predele. Ker je protolitska kostna industrija tudi v Potočki zijalki močno zastopana in tu ne manjka tudi grobo obdelanih kamenih rezil in odbitkov, prisoja njeno kulturo kljub značilnim aurignaškim koščenim konicam posebnemu tipu alpskega moustériena. Zdi se mu, da gre za kompleks, ki se razlikuje od francoskega aurignaciena. S tem mnenjem se seveda ne moremo strinjati. Za alpski moustérien značilni artefakti protolitske kostne industrije se v luči novejših raziskovanj kažejo kot povečini naravne tvorbe, po drugi strani pa je bila ugotovljena kasneje tudi v Mokriški jami, visoko v Kamniških Alpah, tipična aurignaška koščena konica s precepljeno bazo, ki pa je kronološko vsekakor starejša od francoskega aurignaciena.

Članek o Medvedji jami pri Gabrovici (na Tržaškem ozemlju blizu Proseka) vsebuje važne podatke o bogati würmski favni v zadnjem delu jame. Pri vходу v jamo so ugotovili neo-eneolitsko kulturno plast (vmes dva fragmenta obarvane keramike s spiralnim motivom), pri koncu jame pa je avtor zasledil med pleistocenskimi živalskimi kostmi tudi pogostne drobce lesnega oglja. Ker o artefaktih ni bilo sledu, meni, da izvirajo od ognjišč, ki so jih utegnili kuriti paleolitski lovci v neposredni bližini jame. To se mu zdi še toliko bolj verjetno, ker paleolitska postaja Pod Kalom ni daleč vstran.

Tudi nadaljnja dva članka razpravljata o jamah na Tržaškem ozemlju. V Losovi jami so v glacialni breči ugotovili mnogovrstno würmsko favno, v neki jami pri Slivju pa kostne ostanke pragoveda, ki vsi pripadajo isti živali. Bolj zanimiva je najdba losovih kosti v Tomažkovi jami pri Sežani, ki jo avtor zaradi lepih kapnikov imenuje Caverna dei Cristalli. Tedaj je bil los na tem ozemlju še redko ugotovljena pleistocenska vrsta, danes pa vemo, da je bil zelo razširjen tudi po Pivški kotlini. Zaradi drobcev lesnega oglja, pomešanih med losoviimi kostmi, meni avtor, da so bila ognjišča paleolitskega človeka tudi tu v bližini.

Razprava o najstarejših človeških ostankih v Julijski Benečiji obravnava dve najdbi z našega Krasa. V manjši jami pri Loki (v okolici Podpeči) v severni Istri je bila odkrita človeška spodnja čeljustnica in blizu nje ostanki jamskega

medveda. Prav tako iz manjše jame pri Baderni (v okolici Poreča) v srednji Istri pa izvira že v preteklem stoletju najdena človeška lobanja. Fosilnost obeh najdb je enaka in prav taka, kakor jo imajo kosti pleistocenskih živali. Zato ju je kronološko prisoditi finalnim fazam pleistocena ali prav začetku holocena, kulturno pa poznemu mlajšemu paleolitiku ali mezolitiku. Toda morfološki znaki ne izpričujejo nobene v srednji in zahodni Evropi znanih mlajšepaleolitskih ras, temveč mediteransko raso, ki je po avtorjevem mnenju naseljevala ta teritorij tudi še kasneje v neo-eneolitiku (lobanje v Škocijanskih in drugih kraških jamah).

V drugem delu knjige je zbranih precej tudi še neobjavljenih Battaglievih razprav o neo-eneolitskih in bronzastodobnih kulturah vseh treh Benečij, tako na planem kot v jamah. Na začetku je obravnava neo-eneolitske campignaške skupine. Njeno razprostranjenost in časovno opredelitev ugotavlja avtor predvsem na osnovi kamenega gradiva posameznih najdišč. Po njegovih zaključkih so morali prebivati nosilci te kulturne skupine na planih seliščih, a tudi v zaveščenih pod abriji. Istočasna so nadalje tudi še jamska najdišča v Tridentinski Benečiji, ki jih avtor posebej opisuje v naslednjem poglavju. Keramični elementi pa kažejo, da so bile te jame naseljene tudi še pozneje.

V več nadaljnjih zaporednih poglavjih podaja avtor pregled materialne kulture beneškega eneolitika in bronzaste dobe. Najbogatejša najdišča teh obdobij so na hribovitih planotah okrog Verone (gričevje v okolici Montenella in Asola), v okolici Vicenze (Quinzano in Le Colombare di Negrar) in na Evganejskih gričih v Poadižju jugozahodno od Padove. V teh poglavjih razpravlja obširneje o kameni industriji in keramiki, predvsem pa o bronzastem orožju in orodju posameznih najdišč, označuje način pokopa, življenja in ekonomiko tedanjih prebivalcev ter končno kronologijo celotnega gradiva.

Zanimiva je avtorjeva razprava o bronzastodobnih koliščih (palafittih) v Benečiji. Po geografski legi jih razdeli v tri glavne skupine: kolišča ob Gardskem jezeru in kolišča pod Evganejskimi in Bericijskimi griči. Pri vseh treh skupinah obravnava po najdiščih glavne značilnosti materialne kulture, skupne probleme življenja in nehanja ter časovno opredelitev ostalin nosilcev te mostiščarske kulturne skupine.

Zadnja poglavja prenese avtor na slovensko in tržaško ozemlje. Razpravlja namreč o eneolitskih jamskih najdiščih Julijske Benečije. S tem v zvezi se dotakne tudi tovrstnih najdišč na našem Krasu. Uvodoma razpravlja o geografskih in etničnih činiteljih, ki so vplivali na naselitev kraških jam. Podaja pa tudi glavne karakteristične elemente (pintadere, posode s kvadratnim ustjem, vrezane inkrustirane ornamente na posodah in grafitiranje površine posod), ki se vežejo s severnoitalijanskimi eneolitskimi najdišči na planem, in opozarja na sorodnost materiala v ligurijskih jamah.

Obširneje dokumentira avtor nato jamo Pečino (Grotta delle Gallerie). Opira se predvsem na material in dognanja prejšnjih raziskovanj, objavlja pa tudi dokaj novega gradiva, zlasti keramičnega, in s tem v zvezi citiranega slovstva. Iz jame nad vasjo Boljunc (Caverna dei Molini) so zanimivi podatki o skeletnih človeških ostankih različnih predzgodovinskih dob in o piščalki, ki je izdelana iz femurja mlajše osebe. Ostanke pokopa in grobne pridatke omenja tudi iz Pečine pri Rakniku (Cavernetta sepolcrale del Tasso). Vse tri jame so v erozijski dolini Glinščice jugovzhodno od Trsta.

Prav na obmejnem ozemlju se odpirajo jame, ki jih pisec opisuje pod naslovom »Bivališča jamskega človeka v okolici Repentabora in Fernetičev«. Tu govori o treh jamah. Najzanimivejša je vsekakor že dolgo znana »Grotta delle tre Querce«, v kateri so se ohranili razen eneolitske keramike tudi posebni koščeni izdelki, ki jih ima avtor za igle pri izdelovanju mrež. Študijo je Battaglia objavil že leta 1927 v reviji »Le Grotte d'Italia«.

V zadnjem poglavju, neke vrste povzetku že objavljenе študije v »Atti del Mus. Civ. di St. Nat. di Trieste« leta 1942, obravnava avtor v kronološkem redu ponovno kulturno ostalino in naselitvene probleme Tominčeve jame in Roške

špilje v Škocijanskih jamah. Izven tega jamskega sistema podaja še materialno kulturo in stratigrafske podatke bližnjih jam: Luknje v Lazu, Jame I na Prevali in Pečine v Sapendolu. Ostale jame, v prvotni študiji obširno opisane, navaja tu le poimensko,

S. Brodar-F. Leben

Georg Kossack, Südbayern während der Hallstattzeit. Römisch-Germanische Forschungen, Band 24. Berlin (Walter de Gruyter Verlag) 1959. Textband: VIII, 315 str., 48 sl., 5 tab. Tafelband: VI str., 156 tabel.

Leta 1959 smo dobili tri knjige, ki so postavile raziskovanje halštatske periode na nove temelje: Kossackovo, ki jo tu ocenjujemo, Kromerjevo izdajo Hallstatta, najdišča, ki je dalo našemu obdobju poimenovanje, in Müller-Karpejevo Kronologijo kulture žarnih grobišč, ki zadeva naš čas sicer samo na začetku, pa vendar dovolj, da jo moramo tudi za probleme jugovzhodnega halštata nujno pritegniti. Kossackova knjiga je med temi najpomembnejša tako po širini problematike kot po novih problemih, ki jih postavlja in nanje odgovarja s suverenum obvladanjem gradiva in predvsem s prodorno mislijo zgodovinarja, ki se ni izgubil v svojih virih in našel v njih larpurlartistični užitek, ampak se vseskozi zaveda, da je njegov končni cilj zgodovina obdobja, ki ga obravnava.

Pot, ki jo pri tem uporablja, gre preko vprašanj kronologije (str. 12–56) — kronologija je torej izhodiščno in ne zaključno poglavje! — in se nato ustavi pri dveh središčnih problemih. Prvo obravnava pod naslovom, Temeljni naselitve v halštatskem času (str. 57–83), geografske danosti naselitve od klime in vegetacije, surovin, ki jih je halštatski prebivalec imel na razpolago, prostora, ki si ga je izbral za bivanje, orisov poti in prometa, ki je prebivalce povezoval med seboj in s sosedi, do končnega vprašanja v tem poglavju, ali je prebivalec južne Bavarske svojim geografskim danostim podlegel, ali pa so imele večjo moč družbene silnice in kontakti s sosedi. Drugi središčni problem pa vidi avtor v tem, kako se je halštatska kultura južne Bavarske prilagodila danostim tal, kakšne so bile njene tehnične možnosti pri obvladanju narave, kako je svoja tehnična sredstva za doseg namenov uporabljala in kakšne družbene in gospodarske formacije so pri tem nastajale. Naštejmo vsaj naslov in podnaslove tega velikega in važnega poglavja (str. 84–126)! Pod glavnim naslovom Tehnične in kulturne pridobitve, njihove arheološke izrazne oblike in družbene posledice so podpoglavja: 1. Stanovanjska kultura, naselja, obrambni sistem, 2. Pridobivanje hrane, živinoreja, promet, 3. Oborožitev, bojna tehnika, 4. Noša, 5. Način proizvodnje, delitev dela in delavnice. Zadnje podpoglavje pa obravnava nasproti tem tehničnim vprašanjem ekonomske in družbene probleme (Gospodarstvo, običaji, družbena in politična organizacija). Zarisana je torej zemlja, v kateri je tedanji prebivalec živel, in vse, kar mu je zemlja dajala, orodje, ki mu je bilo v borbi z njo na razpolago in ki si ga je v tem času znal ustvariti, stvaritve njegovega dela, kolikor nam je po arheološki metodi dosegljivo, in končno gospodarske in družbene oblike življenja, ki so zrasle v njegovi borbi z zemljo in okoljem. Obdana pa so ta vprašanja na eni strani z zgodovino dosedanjih raziskav in predvsem na koncu z obširnim katalogom (str. 131–275), seznamom najdišč in z registri (do str. 315). V posebni knjigi pa imamo slikovno gradivo in geografske karte, kjer je zbrano v 156 tabelah domala vse halštatsko gradivo južne Bavarske in kjer najdemo tudi kartografska ponazorila k izvajanjem v tekstu. Omenimo vsaj načrte posameznih nekropol, geološke karte južne Bavarske, glavno karto najdišč in predvsem celo vrsto kart razprostranjenosti, od katerih so prenekaterne važne tudi za slovenski halštati.

Zaključke svojega raziskovanja je avtor sam strnil v kratko poglavje Izsledki, kjer je še enkrat formuliral rezultate svojih raziskovanj na južnem Bavarskem. Južna Bavarska leži v senci treh velikih kulturnih halštatskih provinc: zahodnoalpske, jugovzhodne alpske in prostora med Ennsom in Salzachom, važnim zaradi soli in križišča trgovskih poti. Kulturne spremembe so nastajale v sosednjih provincah in s tem tudi zgodovinske spremembe. Južna Bavarska je nasproti svojim sosedom ohranila nespremenjene temelje svoje ekonomske eksistence, poljedelstva, živinoreje, načina naselitve, druga življenjska območja